Nr 27

Konstitutionsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen inom justitiedepartementets verksamhetsområde gjorda framställning rörande utgifter för statligt partistöd för budgetåret 1971/72 jämte motioner.

Ärendet

I detta betänkande behandlas dels *statsverkspropositionen* i den del (bilaga 4, justitiedepartementet, G 4 s. 69) som avser statligt partistöd, dels *motionerna*

1971:46 av herr Björck i Nässjö (m), såvitt avser hemställan angående partistöd;

1971:229 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk); samt

1971:523 av herr Ahlmark m. fl. (fp, c, m).

Hemställan avser

i statsverkspropositionen att riksdagen till *Bidrag till politiska partier* för budgetåret 1971/72 anvisar ett förslagsanslag av 24 500 000 kr.;

i motionen 1971:46 såvitt nu är i fråga: "att ändrade regler för fördelningen av partistödet införs enligt ovan angiven modell";

i motionen 1971:229: "att riksdagen uttalar sig för en översyn av gällande regler för det statliga partistödet, innebärande ett genomförande av principen om ett grundbidrag för varje parti plus ett belopp i förhållande till partiernas styrka, att en uppräkning av den totala ramen för anslagsgivningen sker, att riksdagen dessutom uttalar sig för utformning av regler enligt vilka även politiska riksorganisationer, vilka icke erhållit mandat i riksdagen, får möjlighet att erhålla partistöd; samt att riksdagen hemställer till regeringen att förslag rörande enligt i denna motion angivna regler för fördelning av det statliga partistödet skall föreläggas innevarande års höstriksdag för ställningstagande"; samt

i motionen 1971:523: "att riksdagen beslutar komplettera de nuvarande statsbidragen till politiska partier med ett grundanslag på 1 miljon kronor för varje partigrupp i riksdagen som erhållit utjämningsmandat; att bidraget till politiska partier för nästkommande budgetår uppräknas med 5 miljoner kronor".

Motioner angående det kommunala partistödet behandlas i utskottets betänkande nr 28.

Statsverkspropositionen

Medelsfördelningen föreslås ske i enlighet med de riktlinjer som angavs i 1970 års statsverksproposition (bil. 4 s. 79) angående bidrag till politiska partier och som godtogs av riksdagen (SU 1970:2, KU 1970:14). Anslaget föreslås utgå med oförändrat belopp.

Motionerna

I motionen 1971:46 anförs att en ny typ av partistöd bör införas och så utformas att det kompenserar oppositionspartierna för alla automatiska fördelar som regeringsinnehavet innebär. Varje i riksdagen representerat parti som passerat fyraprocentspärren bör erhålla ett grundbidrag sammanlagt uppgående till 25 % av hela partistödsbeloppet, medan resten av beloppet fördelas mellan de berättigade partierna på så sätt, att parti som ej är representerat i regeringen erhåller 50 % högre bidragsbelopp än regeringsparti. Om en uppräkning sker av partistödsbeloppet kan kanslistödet till riksdagspartierna upphöra att utgå.

Vägledande vid omarbetningen av reglerna för det statliga partistödet bör enligt motionen 1971:229 vara att ingen väsentlig reducering av nu utgående anslag till partierna bör äga rum under valperioden.

I motionen 1971:523 framhålles att väsentliga kostnader för partierna är i stort sett oberoende av antalet riksdagsplatser, varför det nuvarande mandatbidraget bör kompletteras med ett grundbidrag till partigrupper som nått över 4 procent av rösterna i hela landet och erhållit utjämningsmandat. Grundbidraget föreslås uppgå till 1 miljon kr. per parti, vilket innebär ungefär en sjättedel av hela det statliga partistödet. Vidare bör det övervägas om en del av grundbidraget bör utgå för parti som inte nått utjämningsmandat.

Frågans tidigare behandling

Vid 1965 års höstriksdag framlades i proposition 1965:174 förslag att statsbidrag skulle utgå till politiskt parti som är representerat i riksdagen och fortlöpande bedriver opinionsbildande verksamhet bland sina medlemmar och bland allmänheten.

Utskottet anförde i sitt utlåtande över förslaget bl. a. följande:

I propositionen har angetts fyra principer, som böra ligga till grund vid utformningen av ett system för statsstöd åt politiska partier, nämligen *att* bidrag utgår endast till partier som har ett inte obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterat i allmänna val, *att* bidragen beräknas schematiskt och fördelas enligt fasta regler som inte tillåter någon skönsmässig prövning, *att* bidragens storlek sätts i relation till partiernas styrka, och *att* någon statlig kontroll av hur medlen används inte skall förekomma. Utskottet ansluter sig till vad sålunda anförts i propositionen. – – –

Det anförda innebär inte, att det i propositionen framlagda förslaget enligt utskottets mening skulle kunna nu fastställas som en i alla delar för framtiden orubblig ordning. Väl kan de förut angivna fyra grundprinciperna inte överges, men systemets närmare detaljutformning torde böra bli föremål för översyn, sedan erfarenhet vunnits av dess praktiska tillämpning. Med anknytning till propositionens förslag om årlig omprövning av bidragens storlek och till motionerna I:816 och II:970 vill utskottet därför förorda, att fördelningsreglerna underkastas en förutsättningslös översyn, sedan nödvändig erfarenhet erhållits av deras tillämpning.

I en reservation av sex ledamöter (3 fp + 3 h) hemställdes om avslag på propositionen. I en annan reservation av en ledamot (fp) hemställdes om avslag i förening med begäran om en skyndsam utredning om utformningen av ett statligt partistöd. Riksdagen följde utskottet.

I en motion 1966 (II:442 av herr Wedén) hemställdes att riksdagen måtte besluta om en parlamentarisk utredning för undersökning av de principiella och praktiska frågor som bör inverka på utformningen av ett partistöd och av de konsekvenser som olika former för ett sådant stöd kan väntas medföra. Utskottet (KU 1966:14) hänvisade till sitt utlåtande föregående år, särskilt till vad som anförts om översyn av systemets närmare utformning, och avstyrkte motionen, vilken avslogs av riksdagen. Sex ledamöter i utskottet (3 h + 3 fp), vilka tog avstånd från partistödet som sådant, avgav ett särskilt yttrande till utlåtandet i ärendet.

Även 1967 väcktes motion (II:232 av herrar Rubin och Sjöholm) i ämnet, med samma syfte som 1966 års motion. Utskottet (KU 1967:8) hänvisade till sina tidigare utlåtanden och avstyrkte motionen. Blank reservation avgavs av fyra ledamöter (3 h + 1 fp). Motionen avslogs av riksdagen.

År 1968 uttalade utskottet (KU 1968:14) i anledning av motion (II:649 av herr Rubin) med samma syfte att tiden ännu inte kunde anses vara inne för den översyn av systemets närmare utformning, som riksdagen beslöt 1965. Motionen avstyrktes av utskottet. Blank reservation avgavs av fem ledamöter (2 fp + 3 h). Riksdagen avslog motionen.

Samma yrkande återkom i motioner (I:97 av herr Virgin m. fl. och *II:115* av herr Holmberg m. fl.) 1969 och avstyrktes av utskottet (KU 1969:23) med samma uttalande som föregående år. Tio ledamöter (4 fp, 3 c, 3 m) reserverade sig för en översyn av reglerna för det statliga partistödet. Motionerna avslogs av riksdagen.

Vid 1970 års riksdag framlades i statsverkspropositionen (bil. 4, justitiedep., G 4 s. 79) förslag angående ändring av grunderna för bidraget, innebärande att fr. o. m. 1971 skulle för rätt till partistöd gälla, att partiet deltagit i senaste val till riksdagen och därvid vunnit mandat. Samtidigt föreslogs en höjning av beloppet per mandat från 60 000 till 70 000 kronor. Motioner med förslag till annan fördelning väcktes. Enligt ett motionsförslag (c) borde reglerna utformas så att partier som uppnådde minst 2 % av samtliga avgivna röster i landet erhåller stöd som svarar mot bidraget för ett riksdagsmandat (70 000 kronor) oberoende av om partiet blev representerat i riksdagen eller inte och partier som uppnådde 2 1/2 %, 3 % resp. 3 1/2 % fick bidrag svarande mot två, tre resp. fyra riksdagsmandat. Till partier som uppnådde mer än 4 % borde utbetalas ett grundbidrag motsvarande bidraget för fyra riksdagsmandat och därjämte bidrag per mandat i enlighet med de i statsverkspropositionen angivna grunderna. Enligt ett annat motionsförslag (m) borde 50 procent fördelas lika mellan de i riksdagen representerade partierna och resterande belopp i enlighet med dittills gällande regler. Utskottet anslöt sig till propositionens förslag och avstyrkte motionerna. Två reservationer avgavs, dels av sju ledamöter (4 fp + 3 c), vilka anslöt sig till de

synpunkter som anförts i det första motionsförslaget (c), dels av tre ledamöter (alla m) vilka anslöt sig till det andra motionsförslaget (m) med den ändringen att de hemställde att en fjärdedel av bidraget skulle fördelas lika mellan i riksdagen representerade partier och återstoden efter antalet mandat i riksdagen. Riksdagen avslog motionerna.

I detta sammanhang kan också erinras om att vid 1966 års riksdag väcktes motioner (I:145 av herrar Adolfsson och Werner, II:198 av herr Hermansson m. fl. samt II:325 av herrar Haglund och Hammarberg) med begäran om utredning om partiernas inkomster och utgifter i den del som inte täcks av statsbidraget samt om lagstiftning om redovisningsskyldiginte täcks av statsbidraget samt om lagstiftning om redovisningsskyldighet för penningbidrag till partierna. Motionerna avslogs på hemställan av utskottet (KU 1966:15) som bl. a. hänvisade till den i samband med 1965 års beslut fastlagda principen att statlig kontroll av medelsanvändningen inte skall förekomma. Utskottet hänvisar till detta utlåtande med avseende på vad som tidigare förekommit i denna fråga.

Genom en särskild lag (SFS 1969:596) gavs kommuner och landsting 1969 möjlighet att bevilja bidrag till politiska partier.

Utskottet

I 1965 års proposition angående statsbidrag till politiska partier (prop. 1965:174) angavs fyra principer, som borde ligga till grund för utformningen av ett system för statsstöd åt politiska partier, nämligen *att* bidrag skulle utgå endast till partier som har ett inte obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterat i allmänna val, *att* bidragen skulle beräknas schematiskt och fördelas enligt fasta regler som inte tillåter någon skönsmässig bedömning, *att* bidragens storlek skulle sättas i relation till partiernas styrka och *att* någon statlig kontroll av hur medlen användes inte skulle förekomma.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande anslöt sig utskottet (KU 1965:44) till vad som anförts i propositionen men uttalade att detaljutformningen av det i propositionen framlagda förslaget inte då kunde fastställas som en i alla delar för framtiden orubblig ordning. Utskottet förordade, att fördelningsreglerna skulle underkastas en förutsättningslös översyn sedan nödvändig erfarenhet erhållits av deras tillämpning.

Utskottet anser att det nuvarande systemet i stort sett fungerat tillfredsställande. Sedan det statliga partistödet infördes har emellertid många förhållanden som har betydelse för systemets utformning ändrats. Sålunda har kommunerna genom en särskild lag fått möjlighet att anslå medel till de politiska partierna. Genom den partiella författningsreformen har övergång skett till enkammarriksdag, och ett nytt valsystem införts. Vidare har förslag framlagts till ett särskilt stöd till dagspressen, vilket kommer att behandlas senare vid årets riksdag. Utskottet finner tiden nu vara mogen för den översyn av fördelningsreglerna, som förutsattes vid det statliga partistödets tillkomst.

Denna översyn bör ske med skyndsamhet. Som förutsattes 1965 bör den vara förutsättningslös men ha som utgångspunkt de ovan nämnda

fyra grundprinciperna. För en allsidig bedömning av partistödets storlek och fördelning är det av vikt att i görligaste mån få kunskap om hur partistödet hittills använts och hur partierna nått allmänheten med sin information.

I motioner har yrkats att det nuvarande, efter mandatantal utgående bidraget bör kompletteras med ett grundbidrag för varje parti. Som motivering härför har anförts att informations- och administrationskostnder till stor del är oberoende av partiets storlek. Vidare har yrkanden framförts att även politiskt parti som fått ett stort antal röster utan att uppnå mandat i riksdagen skall få ett visst reducerat belopp i partistöd.

Den av utskottet förordade utredningen bör vara oförhindrad att ta upp dessa och andra frågor rörande partistödet. Utskottet vill härvid framhålla att frågan om grundbidrag måste ses mot bakgrund av att utgifterna för partiernas verksamhet bl. a. är beroende av deras möjligheter att sprida information, exempelvis genom pressen.

Vid översynen bör övervägas den totala kostnadsramen för partistödet, varjämte bör beaktas de kostnadsmässiga konsekvenserna av ifrågasatta ändringar i gällande regler.

I avvaktan på resultatet av den allsidiga översynen av det statliga partistödet bör anslaget utgå med oförändrat belopp i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

På grund av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

1) i anledning av motionerna 1971:46, såvitt avser partistöd, 1971:229 och 1971:523, den sistnämnda motionen såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t anhåller om en allsidig översyn av gällande regler för det statliga partistödet i enlighet med vad utskottet anfört,

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971:523 i vad den ej behandlats under 1) till *Bidrag till politiska partier* för budgetåret 1971/72 på driftbudgeten under andra huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 24 500 000 kr.

Stockholm den 30 mars 1971

På konstitutionsutskottets vägnar

GUNNAR LARSSON

Närvarande: herrar Larsson i Luttra (c), Adamsson (s), fru Thunvall (s), herrar Boo* (c), Johansson i Trollhättan (s), Ahlmark (fp), Mossberg (s), Pettersson i Örebro (c), Andersson i Stockholm (s), Werner i Malmö (m), Svensson i Eskilstuna (s), Bergqvist (s), Schött (m), Gustavsson i Ängelholm* (s) och Molin (fp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Larsson i Luttra (c), Boo (c), Ahlmark (fp), Pettersson i Örebro (c), Werner i Malmö (m), Schött (m) och Molin (fp), vilka anfört:

Som framhålls bl. a. i motion 1971:523 är vissa grundläggande kostnader för partierna i stort sett oberoende av hur många riksdagsplatser de har. Hit hör t. ex. utgifter för informationsmaterial till väljarna och vissa delar av personal- och administrationskostnaderna. Det är därför angeläget att redan nu komplettera det nuvarande bidraget, som fördelas efter antalet mandat i riksdagen, med ett grundbidrag.

Det är inte rimligt att ytterligare uppskjuta denna reform, som gör fördelningen av det statliga partistödet mer rättvist än i dag. Av detta skäl kan vi ansluta oss till kravet i motion 1971:523 att utöver bidraget per mandat anslå 1 miljon kr. som grundbidrag till varje riksdagsparti som erhållit utjämningsmandat.

Starka skäl talar vidare för att del av grundbidrag bör utgå för parti som fått ett stort antal röster men inte nått den andel av valmanskåren som ger utjämningsmandat. Ett avtrappat grundbidrag skulle kunna minska den ekonomiska tröskeleffekten av 4-procentspärren. I god tid före nästa val bör riksdagen besluta om en sådan regel. Därför bör Kungl. Maj:t till nästa års riksdag lägga fram förslag till bestämmelser om avtrappningsregler.

Vi anser därför att utskottet bort hemställa

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1971:46, såvitt avser partistöd, 1971:229 och 1971:523

1) beslutar att utöver det i statsverkspropositionen föreslagna partistödet skall utgå ett grundbidrag på 1 miljon kr. till varje riksdagsparti som erhållit utjämningsmandat,
2) till *Bidrag till politiska partier* för budgetåret 1971/72 på driftbudgeten under andra huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 29 500 000 kr. och
3) anhåller hos Kungl. Maj:t om förslag till nästa års riksdag till regler om avtrappat grundbidrag för partier som ej erhållit utjämningsmandat enligt vad ovan anförts.